

УДК 316.023.4+159.923

ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО СОЦІОТИПУ В МАЛИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУПАХ МЕТОДОМ СОЦІОНІЧНОГО АНАЛІЗУ

О.О. Морушко¹, С.К. Андрейчук²

Суспільство є складною соціальною системою, елементарним базовим елементом якої можна вважати малі соціальні групи. Життєздатність малої соціальної групи значною мірою залежить від психологічної сумісності учасників цієї групи. Найбільш поширеною на сьогодні методикою визначення психотипу людини є типологія К.-Г. Юнга. Типологія пропонує три основних методи ідентифікації соціотипу: 1) за допомогою основних ознак типу; 2) за допомогою характеристик соціотипів; 3) за допомогою ідентифікаційних тестів.

Інтегральний соціотип малої групи можна визначити, знаючи соціотипи людей, які до неї входять. Відповідно, визначені домінуючі соціонічні функції у малій групі і складатимуть її цінності і визначатимуть її інтегральний соціотип.

Ключові слова: мала група, психотип, соціонічний аналіз, сумісність, лідер.

Постановка проблеми. Суспільство є складною соціальною системою, яка складається з багатьох елементів. Елементарним базовим елементом цієї системи можна вважати малі соціальні групи. Їх формування відбувається на основі неформальних та формальних (виробничих) відносин між індивідами, які входять у цю групу. Життєздатність малої соціальної групи та її спроможність виконувати певні суспільні замовлення значною мірою залежать від психологічної сумісності учасників цієї групи, кожен з яких має власний соціотип. Тому визначення та вивчення інтегрального соціотипу малої групи є вельми актуальним, оскільки може мати позитивний вплив на визначення соціального статусу індивідів у цій групі, виявлення можливих проблемних зон у спілкуванні між членами групи. Також це дає змогу визначити, залежно від завдань, які стоять перед малою групою, носіями яких соціотипів її доцільно доукомплектувати.

Фрагментарно цю проблематику висвітлено у роботах вітчизняних дослідників, зокрема І. Каганця [1], В. Кірова [2] та В. Гуленка [3]. Проте їхні дослідження не можна вважати вичерпними. На нашу думку, всебічне вивчення та аналіз цієї проблеми може мати як науковий, так і соціально-економічний ефект.

Основна частина. Соціальна група – це стійке, структуроване об'єднання людей, які взаємодіють один з одним і залежать один від одного у досягненні спільних цілей, інтересів та задоволенні соціальних потреб [4, с. 123]. У соціальні групи люди об'єднуються на підставі спільних соціальних інтересів, які зумовлюють їх дії. Формуються вони з представників різних груп залежно від їх становища та ролі у суспільному житті. У кожному суспільстві існує певна кількість соціальних груп, утворення яких зумовлено:

- спільною діяльністю (наприклад, професійні групи, зайняті у сфері політичної, економічної та духовної діяльності);
- спільним просторово-часовим існуванням (середовищем, територією, комунікацією);

- груповими установками та орієнтаціями.

Мала соціальна група – нечисленна за складом соціальна група, учасники якої об'єднані спільною діяльністю і перебувають у безпосередньому стійкому особистому спілкуванні, що є основою для виникнення як емоційних стосунків, так і особливих групових цінностей і норм поведінки [4, с. 129]. Згідно з Юнгом, кожна людина дуже рано виявляє свої уподобання. І чим більше вона їх свідомо чи несвідомо в собі культивує, тим більше вона їм довіряє і на них опирається. Разом з тим, з часом можуть проявлятися якості, не властиві цій людині. З віком поведінка людей стає дедалі складнішою і неоднозначною, однак уподобання завжди залишаються як би центральним комутаторним пунктом.

Ефективність діяльності груп, об'єднаних за формальними ознаками, залежить від їх розміру і складу, групових норм, згуртованості людей, ступеня конфліктності, статусу і функціональних ролей членів груп. Ефективна та група, чий розмір відповідає її задачам. У складі такої групи знаходяться люди з несхожими рисами характеру, чий норми сприяють досягненню мети організації та створенню духу колективізму, де здоровий рівень конфліктності, хороше виконання ролей і де члени групи, що мають високий статус, не домінують [5, с. 12]. Характер взаємин між керівником і підлеглим істотно пов'язаний з ефективністю зворотного зв'язку, її сприйняття учасниками спілкування та використання ними різних видів зворотного зв'язку [6].

Метод соціонічного аналізу дає змогу не тільки зробити моментальний "знімок" психологічного стану колективу, а й визначити, якими людьми потрібно доповнити групу, щоб вона запрацювала більш плідно, а також здійснити подальший підбір потрібних людей. Люди, подібно до живих клітин, народжуються для виконання певних соціальних функцій [1, с. 206].

Підбір колективу з працівників із прогнозованими параметрами дає змогу уникнути тривалого притирання людей у колективі, на відміну від такого, який створюється стихійно, методом проб і помилок. За стихійного підбору і "інтуїтивної" розстановки кадрів на створення працездатного колективу зазвичай йде близько трьох років. Підбираючи сумісні групи, можна значно пришвидшити цей процес. При цьому витрати на утримання працівників, які не підходять колективу, а також тих, хто через природні здібності не може плідно справлятися з дорученою роботою, зводяться до мінімуму [3, с. 5].

Малі групи – найважливіший елемент соціалізації індивіда, підготовки його до життя у суспільстві, а також малі групи – це соціально-психологічні спільності, які відіграють важливу функціональну роль у житті суспільства. У них відбиваються всі ті суспільні відносини, в які люди включені і які переломлюються у своєрідні внутрішньогрупові відносини (національні, професійні, сімейні). Кожен член колективу є потенційним лідером групи. Лідер повинен бути не лише активним й ініціативним, але і достатньо автономним, уособлюючи себе з автономністю і задачами колективу [2, с. 211].

Структура малої групи – це сукупність зв'язків, що складаються в ній між індивідами. Основними сферами активності індивідів у малій групі є спільна діяльність і спілкування. Під час дослідження малих груп найчастіше виділяють структуру зв'язків і відносин, породжуваних спільною діяльністю (функці-

¹ доц. О.О. Морушко, канд. істор. наук – НУ "Львівська політехніка";

² доц. С.К. Андрейчук, канд. соціол. наук – НУ "Львівська політехніка"

ональних, організаційних, економічних, управлінських), і структуру зв'язків, що породжуються спілкуванням і психологічними відносинами (комунікативну структуру, структуру емоційних відносин, рольову і неформально-статусну структуру).

Середня людина здатна одноразово утримувати в полі своєї уваги обмежений обсяг інформації, що складається не більше ніж із 7+2 компонентів (т. зв. число Міллера). Крім цього, наукові дослідження та експерименти переконливо довели, що збільшення числа співробітників призводить до збільшення кількості взаємозв'язків, що виникають між ними, а відповідно, і потенційних суперечностей. Французький дослідник В. Грейкунас обґрунтував цю залежність формулою

$$K = N \cdot [2N - 1 + (N - 1)],$$

де: K – кількість взаємозв'язків; N – кількість співробітників [7, с. 47].

Тому оптимальний розмір малої групи залежить від характеру роду виконуваної спільної діяльності і знаходиться в межах 5-9 осіб (не враховуючи керівника цієї групи). Нижня межа кількісного складу малих груп складатиме не менше трьох осіб, оскільки відносини в діаді (2 особи) мають зовсім інший характер і описуються одним з 16 різновидів інтертипних стосунків.

Питаннями класифікації психотипів людей цікавилися дослідники ще з часів античності. Зокрема, найпоширеніша класифікація психотипів Гіппократа. Він ділив людей на 4 типи залежно від переважання в організмі людини одного з елементів – крові, лімфи, жовтої або чорної жовчі. Відповідно до його класифікації люди діляться на сангвініків, флегматиків, холериків і меланхоліків. Крім класифікації Гіппократа, існує ще одна відома типологія Аристотеля, що розділяє людей на промовців, персоналістів, процесуалів, тимчасових правителів, намісників і філософів. І якщо Гіппократ в основу принципів визначення психотипу ставив особливості людського організму, то Аристотель в своїх роздумах базувався на особливостях мислення різних груп людей, які в своїй свідомості схильні ставити собі різні питання. Основними питаннями, які найчастіше цікавлять людей, є: Що? Хто? Як? Коли? Де? Навіщо? І як показали спостереження філософа, кожна конкретна людина найчастіше задає собі один певний питання, практично ігноруючи всі інші [8].

Сучасні дослідники переважно користуються типологією К.-Г. Юнга. Згідно з інтерпретацією В. Гуленком вчення Юнга, соціотип (психотип) – це структура колективного несвідомого, що управляє взаємодією фізичного, психологічного, соціального та інтелектуального проявів особистості [3, с. 8].

Юнг К.-Г. визначив чотири пари основних ознак (уподобань), за якими можна класифікувати людську психіку. До них належать: екстраверсія-інтроверсія, сенсорика-інтуїція (почуття-відчуття), раціональність-ірраціональність (шизотимність-циклотимність), логіка-етика (розсудливість-чуттєвість). Раціональними функціями Юнг вважав логіку та етику, ірраціональними – сенсоріку та інтуїцію. Відмінність між екстраверсією та інтроверсією він вбачав в орієнтації на зовнішній чи внутрішній світ. Отже, визначення 4 основних ознак автоматично приводять до одного із 16 соціотипів. Йому також належить думка

про те, що визначальною для будь-якого психотипу є перша, програмна функція, яка жодним чином не може бути поєднаною в блоці ЕГО зі своїм антиподом (тобто, якщо перша функція – логіка, другою не може бути етика; якщо перша функція – сенсорика, то другою не може бути інтуїція) [9, с. 223]. Саме це послужило в майбутньому основою для творчої інтерпретації ідей Юнга А. Аугустинавічюте і створення на їх базі соціоніки з подальшим описанням 16 базових соціотипів.

Класична соціоніка розглядає 8 аспектів інформаційного потоку і, відповідно, 8 психічних функцій: інтуїція можливостей; інтуїція часу; силова сенсорика; сенсорика відчуттів; ділова логіка; логіка співвідношень; етика емоцій; етика відносин. Усі вони присутні в психіці кожної людини, але на різних "поверхнях", яких є чотири. Саме в цьому полягає відмінність між різними індивідами. Соціоніка розглядає психологічні типи як елементи інтегрального інтелекту, які спеціалізуються на виконанні деяких унікальних функцій і кооперуються в єдину систему – соціон. Наявність системного підходу дає змогу краще зрозуміти сутність психотипів, відділити типові і випадкові, відповідати не лише на запитання "Яким чином?", але також "Навіщо? З якою метою?" [1, с. 9].

На розсуд російського вченого Д. Голіхова, сенсорика – це вміння людини орієнтуватися поза межами простору; логіка – це вміння творити у сфері неживих предметів і явищ простору; етика – це вміння творити у сфері живих предметів простору [10, с. 101-102]. Однією з базових функцій керівника є прагнення забезпечити збереження кістяка організації – її ключових типів. Якщо на важливих постах виявляться люди, які не належать до ключових типів цієї організації, то скоро почнеться хворобливий процес руйнування старих зв'язків і впровадження нових пріоритетів. Щоб зберегти комунікативну спадкоємність організації, кадрова служба повинна контролювати типологічний склад ключових ланок.

Соціоніка дає змогу тиражувати комунікативний досвід. Знаючи інтегральний соціотип ідеального підрозділу, можна створити безліч колективів за зразком, що себе виправдав. Потрібно тільки правильно підібрати за соціотипами нові кадри, щоб між ними задалегідь були потрібні інтертипні стосунки [3, с. 83]. Важливе значення має правильний вибір малою соціальною групою свого лідера. У соціальній психології під організаційним лідером розуміють члена групи, який краще за інших здатний організувати її на виконання діяльності, об'єднати її членів на основі загальних для них інтересів і підтримувати їх відданість спільним цінностям. Група наділяє його правом приймати групові рішення та організувати спільну діяльність [7, с. 51].

Системний підхід у дослідженні психології малих груп і колективів передбачає аналіз різноманіття зв'язків і відносин у малих групах, які потрібно розглядати одночасно і як суб'єкти спільної діяльності, і як суб'єкти спілкування та міжособистісних відносин.

Типологія пропонує три основних методи ідентифікації соціотипу: 1) за допомогою основних ознак типу; 2) за допомогою характеристик соціотипів; 3) за допомогою ідентифікаційних тестів. Правильна ідентифікація соціотипу неможлива без комбінованого використання цих методів. Багато також залежати від кваліфікації особи, яка проводить дослідження.

Соціальна роль – типова поведінка людини, пов'язана з її соціальним статусом, яка не зумовлює негативної реакції соціального середовища. Людина у суспільному житті, зазвичай, виконує кілька соціальних ролей, які утворюють "рольовий набір". Соціальні ролі можуть закріплюватися формально (через посередництво закону чи іншого правового акту) або мати неформальний характер (моральні норми поведінки в певному суспільстві).

Про соціальну роль йдеться тоді, коли за тривалої соціальної взаємодії регулярно відтворюються певні стереотипи поведінки. Тобто роль є окремим аспектом цілісної поведінки. Конкретні індивіди виступають у багатьох ролях. Суперечності між окремими соціальними ролями породжують рольові конфлікти, як внутрішні, так і міжособистісні. Вони часто виступають як боротьба мотивів діяльності, що свідчить не тільки про існування ієрархії соціальних статусів, а й про ієрархію соціальних ролей. Вільний вибір особою першочерговості реалізації певних мотивів є відносним, оскільки людина перебуває під тиском соціальних функцій, статусів і ролей, завдяки чому стає частиною суспільства, соціальної спільноти. Сукупність соціальних ролей особистості відображає соціальні відносини у суспільстві [11, с. 110-111].

Сутність праці як соціального явища виявляється в її функціях. Найголовніша з них – створення матеріально-культурних благ, забезпечення суспільства предметами та послугами, які задовольняють потреби людини. Друга функція – забезпечення матеріального добробуту працівника і його сім'ї. Це зумовлює диференціацію, соціальну неоднорідність і створює основу для формування як малої соціальної групи, так і суспільства загалом. Ще одна функція праці пов'язана із формуванням особистості. У зв'язку з цим окреслюється соціально-диференційна функція праці. З нею тісно пов'язана статусна функція праці, яка зумовлена неоднаковим значенням у суспільстві різних видів праці. Розвиток виробництва не повинен бути самоціллю, він передусім має забезпечувати вільний розвиток сутнісних сил особистості. Праця повинна стати сферою самореалізації, самоствердження людини. Важлива роль належить ціннісній функції праці, пов'язаній із формуванням у працівників ціннісних установок, мотиваційної сфери, життєвих цілей та планів на майбутнє [11, с. 159].

Значущість групових цінностей, норм, оцінок для індивіда називають референтністю малої групи. Основними функціями референтної групи є порівняльна і нормативна (надання індивіду можливості співвідносити свої думки і поведінку з прийнятими у групі і оцінювати їх з погляду відповідності груповим нормам і цінностям). Ці групові норми і цінності будуть формуватись як інтегральна сума уподобань кожного з представників малої групи.

Отже, інтегральний соціотип малої групи можна визначити, знаючи соціотипи людей, які до неї входять. Визначальними тут будуть функції, що входять до блоку ЕГО – програма та творча, оскільки вони є усвідомленими та просторовими функціями, а отже – найбільш розвиненими. Відповідно, визначені домінуючі соціонічні функції у малій групі і складатимуть її цінності і визначатимуть її інтегральний соціотип. Стійким лідером такої групи може бути лише індивід, який максимально уособлює в собі всі ці цінності.

Висновки. Поведінка людини має не випадковий характер. Вона передбачувана, тому підлягає класифікації. Знання типології Юнга і соціоніки дає змогу не тільки краще зрозуміти механізм взаємовідносин між двома конкретними людьми, але й цілеспрямовано формувати психологічно сумісні малі соціальні групи (колективи), здатні спільно виконувати поставлені перед ними завдання. Знання типових ознак дає змогу краще зрозуміти конкретну людину, пізнати її унікальну індивідуальність. Це сприяє раціональному використанню людського ресурсу, зниженню рівня конфліктності як у малих соціальних групах, так і в соціумі загалом, та максимальній самореалізації кожної людини в тих галузях життєдіяльності, які їй найбільш притаманні.

Література

1. Каганець І. Психологічні аспекти в менеджменті: типологія Юнга, соціоніка, психоінформатика / І. Каганець. – Київ-Тернопіль : Вид-во Мандрівцев-Port-Royal, 1997. – 234 с.
2. Кіров В.О. Соціонічний посібник військового журналіста / В.О. Кіров, С.І. Горевалов. – Львів : Вид-во ТзОВ "ЗУКЦ", 2001. – 424 с.
3. Гуленко В.В. Менеджмент слаженной команды / В.В. Гуленко. – К. : Изд-во "Наука и жизнь", 2003. – 234 с.
4. Пачковский Ю.Ф. Социология : підручник / Ю.Ф. Пачковский, Н.В. Коваліско, І.В. Гордоняк. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 428 с.
5. Архипова В.Ф. Психология межличностных отношений : учеб. пособ. / В.Ф. Архипова, А.В. Голумидова. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2005. – 228 с.
6. Стремоусова Е.Н. Эффективность обратной связи в межличностных отношениях сотрудников организации : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. психол. наук / МГУ; Е.Н. Стремоусова. – М., 2010. – 30 с.
7. Морушко О. Кадровий менеджмент : навч. посібн. / О. Морушко. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 420 с.
8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://bambinostory.com/psihotipy-lyudey/>.
9. Юнг Карл. Психологические типы / Карл Юнг. – Мн. : Изд-во "Попурри", 1998. – 224 с.
10. Голихов Д. Инструментальная соционика / Д. Голихов. – СПб. : Изд-во "Питер", 2010. – 332 с.
11. Артеменко С.Б. Социология : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / С.Б. Артеменко, А.Б. Фляшнікова. – К. : Вид-во КНЕУ, 2012. – 354 с.

Надійшла до редакції 27.05.2016 р.

Марушко О.О., Андрейчук С.К. Определение интегрального социотипа в малых группах методом соционического анализа

Общество является сложной социальной системой, элементарным базовым элементом которой можно считать малые социальные группы. Жизнеспособность малой социальной группы в значительной степени зависит от психологической совместимости участников этой группы.

Наиболее распространенной на сегодня методикой определения психотипа человека является типология К.-Г. Юнга. Типология предлагает три основных метода идентификации социотипа: 1) с помощью основных признаков типа; 2) с помощью характеристик социотипов; 3) с помощью идентификационных тестов.

Интегральный социотип малой группы можно определить, зная социотипы людей, которые в нее входят. Соответственно, доминирующие соционические функции в малой группе и составляет ее ценности и будут влиять на ее интегральный социотип.

Ключевые слова: малая группа, психотип, соционический анализ, совместимость, лидер.

Morushko O.O., Andreychuk S.K. The Definition of an Integral Social Type in Small Groups by Socionic Analysis

The society is a complex social system; its basic element can be considered as small social groups. The viability of a small social group largely depends on members' psychological compatibility of this group. Today the most common method to define human psychotypology is C.-G. Jung method. This typology offers three basic methods of the social type identifying the following: 1) using the main features of type; 2) using sociotypes characteristics; 3) using identification tests. Integral sociotype of a small group can be defined, knowing sociotypes of people belonging to it. Accordingly, the dominant sociogenic functions are defined in a small group and make up its values and determine its integral sociotype.

Keywords: small group, psychological type, sociogenic analysis, compatibility, leader.

УДК 37:811:630

РОЛЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ СТУДЕНТАМИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЮ ЛЕКСИКОЮ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (АНГЛІЙСЬКОЇ) У НЕМОВНОМУ ВНЗ

І.М. Мосій¹

Розглянуто важливість навчання писемного мовлення студентів у немовному виші. З'ясовано, які вправи потрібно підбирати для навчання та засвоєння лексики з фаху. Письмо розглянуто як підготовчий етап формування мовленнєвих навичок студентів. Описано способи розкриття значення термінів на двох етапах вивчення іноземної мови. Запропоновано схему для опрацювання та засвоєння термінів, що сприятиме формуванню професійного мовлення, та допомагає студентам усвідомити рівень власної професійної діяльності, зокрема структуру професійного спілкування.

Ключові слова: письмо, термінологічна лексика, опрацювання та засвоєння термінів, лексичні вправи, мовлення.

Актуальність теми. Із прогресивним розвитком суспільства останніми роками спостерігається дедалі більший інтерес до іноземної мови, зокрема англійської. Прагнення вивчати англійську мову пояснюється багатьма причинами, одна з яких – збагачувати власні знання у спілкуванні з представниками різних країн і культур, а також вести фахово-орієнтовану бесіду, ознайомлюватись з науково-технічними досягненнями та інноваційними технологіями, що сприятиме виконанню професійних обов'язків на високому рівні, а без знання англійської мови це зробити дуже важко. Насправді, це є необхідним компонентом освіти, засобом до існування та основної функціональності в нашому суспільстві. Щоб досягнути цієї мети, потрібно володіти не лише усним мовленням, а також писемним, яке необхідне для правильного складання ділових документів із використанням термінологічної лексики. Писемне мовлення також є одним зі способів засвоєння термінологічної лексики. Отже, хороші навички письма важливі для студентів, тому що його широко використовують як і у повсякденному житті, так і у професійній діяльності. "Письмове висловлювання не є чимось абсолютно відмінним від говоріння" [2]. Під час виконання вправ із письма студенти набувають навичок, потрібних для розвитку усного мовлення. Якщо студенти не знають, як виразити себе у письмовій формі, вони не зможуть добре спілкуватися з викладачами, роботодавцями, колегами тощо.

¹ асист. І.М. Мосій – НЛТУ України, м. Львів

Крім цього, у процесі викладання/навчання спілкуванню англійською мовою письму приділяють менше уваги, ніж говорінню, але його використовують як ефективний засіб розуміння, вивчення, закріплення та використання лексичного і граматичного матеріалу. Роль письма у викладанні іноземної мови розглядали такі дослідники, як: О.В. Бугайчук, Т.В. Глазунова, Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, І.Ф. Андрійко.

Матеріали та методи. У цій роботі писемне мовлення розглянуто як один зі способів засвоєння термінологічної лексики і як підготовчий етап формування мовленнєвих навичок студентів.

Використання писемного мовлення на заняттях з англійської мови має свої переваги, оскільки письмові завдання дають змогу залучити до роботи усіх студентів одночасно. Крім цього, студенти захищені від передчасних зауважень з боку викладача, що дає їм змогу самовиразитись і впевнитись у своїх силах. Писемне мовлення є ефективним засобом вивчення англійської мови, тому що перед виконанням письмових завдань відбувається процес формування й оформлення думок у внутрішньому мовленні.

Навчання писемного мовлення можна поділити на два етапи. Перший етап, який потрібно реалізувати у курсі "Іноземна мова за професійним спрямуванням", передбачає засвоєння "основного масиву професійної лексики" [3:30]. Викладачу іноземної мови потрібно підібрати такі завдання, які сприяли б засвоєнню термінологічної лексики, необхідної для успішного розвитку комунікативного мовлення. Отже, для досягнення цієї мети можна підготувати такі письмові вправи, як: виділення термінів у тексті, підбір дефініції, складання речень з термінами, заповнення пропусків відповідними термінами, а також написання резюме, анотації до певного тексту, наприклад:

- **Read the text and find the English equivalents of the following words and phrases:** програмне забезпечення, технічне забезпечення, оперативна пам'ять, процесор, текстовий редактор, операційна система, системне програмне забезпечення, об'єктний код, мова програмування.

Computer software

Software, consisting of programs, enables a computer to perform specific tasks, as opposed to the physical components of the system (hardware). This includes application software such as a word processor, which enables a user to perform a task, and system software such as an operating system, which enables other software to run properly, by interfacing with hardware and with other software or custom software made to user specifications.

Computer software is so called in contrast to computer hardware, which encompasses the physical interconnections and devices required to store and execute (or run) the software. In computers, software is loaded into RAM and executed in the central processing unit. At the lowest level, software consists of a machine language specific to an individual processor. A machine language consists of groups of binary values signifying processor instructions (object code), which change the state of the computer from its preceding state. Software is an ordered sequence of instructions